

1974-2024

50

מאירס ג'וינט
ברוקדייל

השפעות מלחמת חרבות ברזל על הצעירים בישראל ממצאי סקר

ברכי בן סימון וצ'סלב קונסטנטינוב

עריכת לשון: רויטל אביב מתוק
תרגום לאנגלית (תקציר): דוד סימר
עיצוב גרפי: ענת פרקו טולדנו

ייעוץ סטטיסטי: ד"ר דמיטרי רומנוב

אנו מודים מקרב לב לד"ר ליאורה לאטון על הסיוע ועל הליווי שהעניקה לנו בניתוח הנתונים.

מכון מאירס ג'וינט ברוקדייל

ת"ד 3886 ירושלים 9103702

טלפון: 02-6557400

brook@jdc.org | brookdale.jdc.org.il

ירושלים | סיוון תשפ"ד | יוני 2024

תקציר

רקע

יותר משני מיליון צעירים בני 18–34 חיים בישראל. מאות אלפים מהם גויסו לשירות מילואים עם פרוץ מלחמת חרבות ברזל ורבים אחרים משרתים בשירות סדיר. צעירים, יותר מכל קבוצת גיל אחרת, נפגעו במתקפת הטרור שהתרחשה בשבעה באוקטובר 2023 וגם לאחר מכן בחודשי המלחמה. עשרות אלפים נחשפו בעצמם למתקפה ולמלחמה ורבים אף יותר מכירים בני משפחה וחברים שנרצחו, נהרגו, נפצעו, נחטפו, פונו מבתיהם או נפגעו באופן אחר. צעירים אינם מתמודדים בעת הזאת רק עם החשיפה לאירועים טראומטיים ועם השפעותיה על בריאות הנפש. גם תחומים אחרים כמו לימודים ותעסוקה נפגעו בעקבות המלחמה, כגיעה המחייבת אותם לערוך שינויים בסדר יומם, כל זאת בשלב חיים שמתאפיין בהיעדר יציבות, בצורך לקבל החלטות בתחומים רבים ובהתמודדות עם אתגרים הנובעים מן המעבר לחיים עצמאיים ואחריות אישית.

אף כי הצעירים נמצאים בכל החזיתות במלחמה זו, ההתייחסות אליהם כאל קבוצה מובחנת ופגיעה היא מועטה. נציגי רשות הצעירים הממשלתית במשרד הנגב, הגליל והחוסן הלאומי פנו אל צוות ילדים, נוער וצעירים במכון מאירס-ג'וניט-ברוקדייל בבקשה לערוך סקר בקרב צעירים כדי ללמוד על השפעות המלחמה עליהם.

מטרות

מטרת הסקר הייתה לבחון את השפעות מלחמת חרבות ברזל על צעירים בני 18–34 בישראל במגוון היבטי חיים כמו השכלה, תעסוקה, דיור, מצב כלכלי ובריאות. בתוך כך הסקר גם נועד לזהות קבוצות הנמצאות בסיכון גבוה להיפגע בעקבות המלחמה. מידע זה נועד לשמש בסיס לתכנון מדיניות ותוכניות לצעירים שייסיעו להם להתגבר על ההשפעות ארוכות הטווח של המלחמה ולפתח חוסן.

שיטה

סקר מקוון למילוי עצמי שנערך בין 23 בינואר ל-8 בפברואר 2024, כשלושה חודשים וחצי מפרוץ המלחמה. הסקר נערך בקרב מדגם של 701 צעירים המייצג את האוכלוסייה היהודית והערבית בישראל. איסוף הנתונים נעשה על ידי חברת פאנל.

ממצאים

ממצאי המחקר מלמדים על ההשפעה השלילית הנרחבת של המלחמה על הצעירים: 23% מן הצעירים תכננו להתחיל ללמוד בשנת 2023 אך ויתרו על לימודים בעקבות המלחמה; 28% נאלצו לעזוב את עבודתם ממגוון סיבות (הוצאה לחל"ת, סגירת העסק, אי יכולת להגיע למקום העבודה עקב המצב הביטחוני, שירות מילואים, פיטורים); 53% ציינו שהיכולת שלהם לעמוד בהתחייבויות כספיות נפגעה במקצת או במידה רבה; 50% דיווחו על חמרה במצבם הנפשי בעקבות המלחמה; 64% ציינו שחל שינוי לרעה

במידת האמון שלהם בממשלה; 25% דיווחו שהם נפגעו ישירות מאירועי הטרור או מן המלחמה (נפצעו, פונו מבתיהם, נהרס להם הבית/הרכוש, גויסו או שבנת/זוגם גויס/ה, היו ביישוב שחדרו אליו מחבלים או באחת המסיבות שהתקיימו באזור) ו-32% דיווחו שמישהו מבני המשפחה, הקרובים או החברים נפגע. לעומת זאת, הנתונים מלמדים גם על גורמי חוסן שיש לצעירים: 65% מן הצעירים אופטימיים (חושבים שחיייהם בעתיד יהיו טובים יותר), ל-91% יש אדם אחד לפחות לפנות אליו בעת משבר ומצוקה ו-61% עסקו בפעילות התנדבות כלשהי או תרמו כסף לארגונים חברתיים או לאנשים פרטיים (לא כולל קרובי משפחה וחברים) מאז פרוץ המלחמה.

ניתוח רב-משתני שבחן את הקשר בין מאפיינים סוציו-דמוגרפיים וגורמי חוסן לשני משתנים תלויים – החמרה במצב הנפשי ופגיעה כלכלית (הצטמצמות היכולת לעמוד בהתחייבויות כספיות) – הצביע על הבדלים בין קבוצות באוכלוסייה במידת פגיעותן מהשפעות המלחמה. הקבוצות שנמצאו בסיכון להיפגע נפשית הן: נשים, ערבים, צעירים בזוגיות ללא נישואין וצעירים עם מוגבלות. קבוצות שנמצאו בסיכון להיפגע כלכלית הן: ערבים, הורים לילדים, צעירים שגרו בפריפריה וצעירים עם הכנסה נמוכה מן הממוצע.

המלצות

הצעירים הם העתיד של החברה ומנוע הצמיחה הכלכלית שלה. בארבע השנים האחרונות הם התמודדו עם שני משברים שהשפעתם רחבה: מגפת הקורונה ומלחמת חרבות ברזל. זה חודשים רבים הם נושאים בנטל ההגנה על המדינה ומפגינים חוסן רב ותחושת שליחות במעשיהם, אך הם יזדקקו לסיוע ממוסדות המדינה ומארגונים המעניקים שירותים לצעירים כדי להתגבר על השפעות המלחמה. ממצאי המחקר מלמדים על הצורך במענה כוללני שישים את צורכי הצעירים במרכז ויסייע להם לחזור למסלול חייהם (תוכניות בתחום ההשכלה, התעסוקה, הדיוור, בריאות הנפש ועוד). לצורך כך יש להקצות תקציב ייעודי שיאפשר סיוע שייטיב את מצבם של הצעירים בטווח הקצר והארוך ויזרז את שיקומם. יש גם להפנות תשומת לב מיוחדת לקבוצות הנמצאות בסיכון להיפגע יותר מאחרות כמו נשים, ערבים, תושבי פריפריה וצעירים עם מוגבלות, ולדאוג להתאמה ולהנגשה של מענים עבורן.

תוכן עניינים

1	1. מבוא
2	2. מטרת המחקר
2	3. השיטה
2	3.1 אוכלוסיית המחקר והמדגם
4	3.2 איסוף הנתונים
6	3.3 כלי המחקר
6	3.4 ניתוח הנתונים
6	3.5 אתיקה במחקר
7	4. ממצאים
7	4.1 השפעות המלחמה על צעירים בהיבטי חיים שונים
25	4.2 השפעת מאפיינים סוציו-דמוגרפיים וגורמי חוסן על התגובה למצבי חירום ואסון
28	5. מגבלות המחקר
29	6. סיכום והמלצות
29	6.1 סיכום
31	6.2 המלצות
33	עוד פרסומים של המכון בנושא
34	מקורות
37	נספחים
37	נספח א: מאפיינים סוציו-דמוגרפיים של הצעירים, לפי מין, קבוצת אוכלוסייה, גיל, רמת דתיות, מדד פריפריאליות ומוגבלות
45	נספח ב: צעירים בישראל בעת מגפת הקורונה ובעת מלחמת חרבות ברזל

רשימת לוחות

3	לוח 1: אוכלוסיית המדגם, לפי מאפיינים סוציו-דמוגרפיים (באחוזים)
5	לוח 2: מאפיינים סוציו-דמוגרפיים של הצעירים במדגם ושל כלל הצעירים (באחוזים)
8	לוח 3: השפעה ישירה של אירועי שבעה באוקטובר והמלחמה (באחוזים)
25	לוח 4: רגרסיה לוגיסטית להסבר הדיווח על החמרה במצב הנפשי בעקבות המלחמה
27	לוח 5: רגרסיה לוגיסטית להסבר הדיווח על צמצום היכולת לעמוד בהתחייבויות כספיות בעקבות המלחמה

רשימת לוחות בנספחים

37	לוח א-1: מאפיינים סוציו-דמוגרפיים של צעירים, לפי מין וקבוצת אוכלוסייה
40	לוח א-2: מאפיינים סוציו-דמוגרפיים של צעירים, לפי קבוצת גיל
42	לוח א-3: מאפיינים סוציו-דמוגרפיים של צעירים יהודים חרדים ולא חרדים
43	לוח א-4: מאפיינים סוציו-דמוגרפיים של צעירים, לפי פריפריה
44	לוח א-5: מאפיינים סוציו-דמוגרפיים של צעירים, לפי מוגבלויות
46	לוח ב-1: לוח משווה של ממצאי סקרי הקורונה והסקר הנוכחי

רשימת תרשימים

9	תרשים 1: השפעת המלחמה על התוכנית ללמוד, לפי קבוצת אוכלוסייה
11	תרשים 2: סיבה עיקרית להפסקת העבודה בעקבות המלחמה, לפי מין, קבוצת אוכלוסייה ומדד פריפריה
12	תרשים 3: שינויים בהיקף המשרה ובמקום העבודה בעקבות המלחמה
14	תרשים 4: יתרת חובה בחשבון העובר ושב לפני המלחמה ובעת הסקר
15	תרשים 5: שינויים במצב הנפשי בעקבות המלחמה, לפי מין, קבוצת אוכלוסייה ומוגבלות
18	תרשים 6: מקורות תמיכה – האם יש לך למי לפנות בעת משבר או מצוקה, לפי קבוצת אוכלוסייה
19	תרשים 7: הבדלים ברמת המעורבות החברתית ותחושת השייכות הקהילתית בין התקופה שלפני המלחמה לבמהלכה, לפי קבוצת אוכלוסייה
20	תרשים 8: מעורבות חברתית בתקופת המלחמה, לפי מין, קבוצת אוכלוסייה ומדד פריפריה
21	תרשים 9: מידת האמון במוסדות פוליטיים וציבוריים (מידה רבה או מידה מסוימת), לפי קבוצת אוכלוסייה
22	תרשים 10: שינוי לרעה במידת האמון במוסדות פוליטיים וציבוריים בעקבות המלחמה, לפי קבוצת אוכלוסייה
24	תרשים 11: תחושת אופטימיות כלפי העתיד, לפי קבוצת אוכלוסייה ורמת דתיות